

https://doi.org/10.31516/2410-5333.056.10

УДК 002+02+930.25]:378.147](477)(045)

С. В. Сищенко, кандидат педагогічних наук, доцент, Харківська державна академія культури, м. Харків

seik-lana@ukr.net

https://orcid.org/0000-0003-3849-3130

СПЕЦИФИКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СПЕЦДИСЦИПЛІН»¹

Усесторонньо розкрито особливості викладання навчальної дисципліни «Методика викладання спецдисциплін» для студентів освітньо-професійного рівня «магістр» у Харківській державній академії культури (ХДАК). Наголошено на специфіці мети, завдань, змісті, структурі навчального курсу для магістрів нової спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Виокремлено інноваційні методи викладання і контролю знань студентів.

Ключові слова: вища освіта, вища освіта в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, інноваційні методи навчання, інноваційні методи викладання, інноваційні освітні технології, інтерактивні методи викладання, пізнавальна активність студентів.

С. В. Сыщенко, кандидат педагогических наук, доцент, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

СПЕЦИФИКА ПРЕПОДАВАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ СПЕЦДИСЦИПЛИН»

Всесторонне раскрыто особенности преподавания учебной дисциплины «Методика преподавания спецдисциплин» для студентов образовательного-профессионального уровня «магистр» в Харьковской государственной академии культуры (ХГАК). Подчеркнуто специфику цели, задач, содержания, структуры учебного курса для магистров новой специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело». Особое внимание уделено инновационным методам проведения занятий и контроля знаний студентов.

Ключевые слова: высшее образование, высшее образование в области информационного, библиотечного и архивного дела, инновационные методы обучения, инновационные методы преподавания, инновационные технологии образования, интерактивные методы преподавания, познавательная активность студентов.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

S. V. Syschenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

CHARACTERISTIC FEATURES OF TEACHING «METHODS OF TEACHING SPECIAL DISCIPLINES»

The relevance of this study is determined by the need to improve the quality of educating students in Master's programme. Its importance is growing significantly with the introduction of the new major 029 «Information, library and archival work» in Ukraine, which is of a complex nature and provides new methodological and technological approaches to the subject of the course «Methods of teaching special disciplines».

Research methodology. The author uses the system-activity approach to describe the purpose, tasks, content, structure, methodology of teaching the discipline «Methods of teaching special disciplines».

Results. The article identifies issues arising from the unification of several subject areas into one major 029 «Information, library and archive studies», and from the integration of librarians, information professionals and archivists into one broad subject area.

The emphasis is placed on the general information about the discipline «Methods of teaching special disciplines», its place of the discipline in the curriculum, pre-requisites and post-requisites of the discipline, purpose and objectives of the discipline, the name and description of general and professional competences, content and structure of the course. The examples of particular types of classes are given.

Novelty. The article is the first attempt to describe innovative pedagogical methods and technologies in teaching the course «Methodology of teaching special disciplines» for students in the master's programme in 029 «Information, library and archival studies».

The practical significance. The main results of the study can be used by higher education institution of Ukraine to further improve the content and methodology of teaching the course «Methods of teaching special disciplines».

Keywords: *higher education, higher education in the field of information, library and archival affairs, innovative teaching methods, innovative educational technologies, interactive teaching methods, cognitive activity of students.*

Постановка проблеми. Нині система вищої освіти України перебуває на стадії свого реформування. У законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» наголошується на необхідності вдосконалення і підвищення рівня якості підготовки здобувачів вищої освіти, з урахуванням вимог вітчизняних, європейських та світових стандартів освіти, диференційованої підготовки студентів різних кваліфікаційних рівнів — бакалавр, магістр, доктор філософії (Про освіту, 2017; Про вищу освіту, 2014). Ці директивні постанови держави набувають особливого значення в умовах введення в Україні нової освітньої спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Нині розроблені і затверджені МОН України Стандарти вищої освіти України в галузі знань 02 «Культура» зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна

справа» для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів. Підготовка фахівців нової генерації має ґрунтуватися на нових теоретико-методологічних засадах, потребує вдосконалення змісту, форм і методів освітнього процесу. Це, зокрема, стосується курсу «Методика викладання спецдисциплін», який читається магістрам.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема підвищення якості підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів України є предметом вивчення багатьох фахівців, зокрема Н. Бачинської, Н. Кушнарєнко, О. Матвієнко, Т. Новальської, А. Соляник, М. Цивіна, Г. Швецової-Водки та ін. (Бачинська, 2015; Кушнарєнко, 2004; Матвієнко, 2017; Соляник, 2018; Цивін, 2017; Швецова-Водка, 2013). Однак майже відсутні праці, у яких йдеться про зміст, структуру і методику читання курсу для магістрів «Методика викладання спецдисциплін» за умов введення нової інтегрованої освітньої спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Мета статті — ознайомити професійну спільноту з практикою викладання курсу «Методика викладання спецдисциплін» у Харківській державній академії культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Читання курсу «Методика викладання спецдисциплін» у Харківській державній академії культури (ХДАК) має давню історію. У 50–60-х рр. XX ст. випускники академії (тоді — інституту) здобули право в подальшому працювати в бібліотечних технікумах (училищах) на посадах педагогів, які викладають спеціальні дисципліни для майбутніх бібліотекарів середньої ланки.

На базі ХДАК — тривалий час єдиного в Україні ЗВО бібліотечно-інформаційного профілю — функціонували курси підвищення кваліфікації викладачів спецдисциплін бібліотечних технікумів усіх союзних республік тодішнього Радянського Союзу. Багаторічний досвід читання курсу «Методика викладання спецдисциплін» у ХДАК дозволив фундаментально осмислити його зміст, структуру і методику подання новітній магістерській аудиторії.

Забезпечення якості сучасної вищої інформаційної освіти в Україні передбачає вдосконалення:

- змісту навчання, тобто замість надання абстрактної теоретичної інформації, яка недостатньо пов'язана з практикою вивчення, системно орієнтованих основ практичних дій і результатів;
- практичної діяльності викладача, а саме переходу від монологічного подання навчального матеріалу до діалогу викладача і студента;
- діяльності студента, передбачає замість пасивного сприйняття інформації формування цілісного світосприйняття через активне

заглиблення у світ інтелектуальної, духовної, соціальної та предметної культури;

- технологічного забезпечення освітнього процесу, тобто впровадження інноваційних педагогічних технологій, які сприятимуть взаємодії викладача і студентів.

Основою впровадження цих змін є практична реалізація основних принципів сучасної освіти, які передбачають: 1) гуманізацію освіти; 2) гуманітаризацію освіти; 3) забезпечення національної та полікультурної спрямованості освіти; 4) перенесення акценту з освітньої діяльності педагога на освітньо-пізнавальну і творчу діяльність студентів; 5) перетворення позицій педагога і студента в особистісно рівноправні, партнерські стосунки; 6) створення умов для самоствердження, самореалізації та самовизначення особистості студента; 7) формування розуміння необхідності безперервної освіти та саморозвитку впродовж усього життя людини.

Ефективна реалізація наведених принципів можлива лише за умови підготовки випускників, здатних у майбутньому на високому рівні викладати спеціальні предмети.

Основним методологічним принципом реформування системи вищої освіти в Україні є застосування компетентнісної моделі підготовки фахівців, яка передбачає набуття студентами системи загальних і професійних компетентностей, які визначають здатність випускника успішно здійснювати професійну та подальшу освітню діяльність (Соляник, 2018).

«Методика викладання спецдисциплін» — навчальна дисципліна, яка разом із курсами педагогіки, психології, педагогіки вищої школи охоплює комплекс дисциплін, які мають підготувати магістрів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» до роботи викладачем спеціальних бібліотечно-інформаційних дисциплін у навчальних закладах України I–III рівнів акредитації.

Мета вивчення дисципліни — сформувати в магістрів знання про особливості організації освітньо-виховного процесу у закладах вищої освіти I–III рівнів акредитації, специфіку методики викладання дисциплін інформаційного, бібліотечного архівного циклу зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Завдання вивчення навчальної дисципліни:

- сформувати в магістрів знання щодо системи неперервної інформаційної освіти в Україні та за кордоном;
- поглибити знання студентів щодо структури вищої інформаційної освіти в Україні;
- висвітлити основні етапи інституалізації вищої інформаційної освіти в Україні;

- розширити уявлення магістрів щодо специфіки неповної вищої освіти в структурі вищої школи України інформаційного профілю;
- розкрити специфіку освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого бакалавра і бакалавра, підготовка яких здійснюється в межах спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
- ознайомити студентів із загальними принципами організації освітнього процесу у ЗВО України I–III рівнів акредитації, що здійснюють підготовку молодших бакалаврів та бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи;
- сформувати в магістрів системне уявлення щодо змісту неповної вищої інформаційної освіти в Україні та навчання молодших бакалаврів;
- розкрити методологічне значення найважливіших теоретичних положень інформаціології, документології, книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства для визначення змісту освіти молодших бакалаврів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
- акцентувати на провідній ролі спеціальних інформаційних дисциплін у підготовці молодшого бакалавра та бакалавра;
- висвітлити специфіку методики викладання спеціальних дисциплін інформаційно-бібліотечно-архівного циклу у ЗВО України I–III рівнів акредитації;
- ознайомити магістрів із видами, формами, інтерактивними технологіями навчання у ЗВО I–III рівнів акредитації та педагогічними інноваціями;
- розкрити дидактичні засади занять різних типів і видів зі спеціальних інформаційних, бібліотечних та архівознавчих дисциплін;
- висвітлити питання специфіки самостійної освітньої роботи магістрів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
- сформувати власну педагогічну позицію щодо практичного застосування методики викладання спеціальних інформаційних, бібліотечних та архівознавчих дисциплін у майбутній професійній діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни магістр повинен:

Знати:

- систему неперервної інформаційної освіти в Україні та за кордоном;
- структуру вищої інформаційної освіти в Україні;
- основні етапи інституалізації вищої інформаційної освіти в Україні;
- специфіку неповної вищої освіти в структурі вищої інформаційної освіти України;

- особливості підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «молодший бакалавр» і «бакалавр» зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
- загальні принципи організації освітнього процесу в закладах вищої освіти України I–III рівнів акредитації;
- загальне та особливе в змісті освіти та змісті навчання молодших бакалаврів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
- методологічне значення теорії інформології, документології, книгознавства, бібліотекознавства і бібліографознавства для визначення змісту неповної вищої освіти молодшого бакалавра та бакалавра зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
- особливості методики викладання спеціальних дисциплін інформаційного циклу у ЗВО України I–III рівнів акредитації;
- основні види, форми, новітні технології навчання у ЗВО I–III рівнів акредитації, педагогічні інновації;
- дидактичні засади занять різних типів і видів зі спеціальних інформаційних дисциплін;
- правила самостійної освітньої роботи магістрів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», методики перевірки їхніх знань.

Вміти:

- вільно орієнтуватися в структурі вищої інформаційної освіти України: а) освітніх рівнях — неповна вища освіта, базова вища освіта, повна вища освіта; б) освітньо-кваліфікаційних рівнях — молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії;
- обґрунтовувати власну думку щодо перспектив підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівнів «молодший бакалавр» та «бакалавр» зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у ЗВО I–III рівнів акредитації;
- визначати специфіку змісту освіти та змісту навчання молодших бакалаврів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»;
- обґрунтовувати базове значення спеціальних дисциплін інформаційного, бібліотечного та архівознавчого циклу в підготовці молодших бакалаврів і бакалаврів;
- застосовувати здобуті знання щодо специфіки викладання спеціальних інформаційних дисциплін у практичній викладацькій діяльності;
- обрати тип заняття, скласти план (структуру) заняття, провести його, здійснити аналіз заняття;

- підготувати і провести лекцію, семінар, практичне заняття із застосуванням інноваційних освітніх та інформаційних технологій;
- проаналізувати та надати об'єктивну оцінку самостійній роботі студента;
- здійснити поточне та підсумкове оцінювання (опитування, тестування) результатів освітньої діяльності молодших бакалаврів і бакалаврів зі спеціальних дисциплін інформаційного, бібліотечного та архівознавчого циклу.

Курс «Методика викладання спецдисциплін» має таку тематичну структуру:

Тема 1. Вища інформаційна освіта в Україні та за кордоном.

Тема 2. Пререквізити та постреквізити дисципліни.

Тема 3. Загальні та спеціальні компетентності інформаційних, бібліотечних та архівних працівників.

Тема 4. Основні організаційні форми та результати навчання студентів.

Тема 5. Основні традиційні та інноваційні методи і технології викладання навчального матеріалу.

Тема 6. Політика академічної поведінки та доброчесності.

Тема 7. Самостійна робота студентів.

Тема 8. Педагогічні засади та методика організації навчальної і виробничої практики.

Тема 9. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання.

Тема 10. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю.

Висновки. Для активізації освітнього процесу під час викладання змісту дисципліни на лекційних, семінарських та практичних заняттях, здійснення самостійної роботи, проведення поточного і підсумкового контролю використовуються різноманітні нові освітні тренди: активні методи навчання, комп'ютерна техніка і технологія. Серед основних методів: тестування, ділові ігри, дискусії, диспути, конференції, модераторія, тренінги, робота в малих групах, проектування, кейс-технології, навчання через челленджі (самонавчання) тощо. Застосовуються також елементи електронного, дистанційного, мобільного навчання в соціальних медіа тощо.

Перспективи подальшого дослідження. Наразі продовжується робота з удосконалення змісту і технології викладання дисципліни «Методика викладання спецдисциплін», що сприятиме якісній підготовці магістрів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Список посилань

- Бачинська, Н. (2015). Базові концепції модернізації вищої бібліотечної освіти в Україні. *Вісник Книжкової палати*, 3, 32–35.
- Кушнарєнко, Н. М. (2004). Складові змісту спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність»: питання методології. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 15–21.
- Матвієнко, О., Цивін, М. (2017). Проблема професійного спрямування за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Вісник Книжкової палати*, 11, 29–33.
- Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII*. Відновлено з <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
- Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VII. Відомості Верховної Ради*. 2017, 38/39, 380.
- Соляник, А. (2018). Інноваційні критерії результативності ступеневої підготовки фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. Вип. 1, 64–75.
- Швецова-Водка, Г. М. (2013). Бібліографічна підготовка фахівців спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія». *Вісник Харківської державної академії культури*. Вип. 40, 70–74.

References

- Bachynska, N. (2015). Basic concepts of modernization of higher library education in Ukraine. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, 3, 32–35 [in Ukrainian].
- Kushnarenko, N. M. (2004). Components of the content of the speciality «Documentation and information activity»: methodology issues. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 15–21. [in Ukrainian].
- Matviyenko, O., Tsyvin, M. (2017). The problem of professional orientation in the speciality «Information, library and archival affairs». *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, 11, 29–33. [in Ukrainian].
- On Higher Education: Law of Ukraine from 1 jule 2014. № 1556-VII*. (2014). Retrieved from <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>. [in Ukrainian].
- On Education Law of Ukraine of 5 September 2017. № 2145-VII*. (2017). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady*. 2017, 38/39, 380. [in Ukrainian].
- Solyanyk, A. (2018). Innovative criteria for the effectiveness of the degree training of specialists in the speciality 029 «Information, library and archives». *Ukrainian Journal of Library Science and Information Science*. Issue. 1, 64–75 [in Ukrainian].
- Shvetsova-Vodka, H. M. (2013). Bibliographic training of specialists in the speciality «Books, Librarianship and Bibliography». *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture*. Issue 40, 70–74. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 5.12.2019 р.